

جرم انگاری مسئله را حل می کند؟

امیرا حسینی

روزنامه‌نگار فناوری

این پنجمین گزارش انجمن تجارت الکترونیک تهران از وضعیت کیفیت اینترنت در ایران است که تأکید می کند، ما در دنیا یکی از محدودترین و بی کیفیت‌ترین اینترنت‌ها را داریم. نکته‌های بسیاری در دل این گزارش موجود است که رسانه‌ها به‌تفصیل درباره آن نوشته‌اند و خواهند نوشت. اما به‌عقیده من، یکی از مهم‌ترین بخش‌های این گزارش، جایی است که به افزایش آمار استفاده از استارلینک در کشور می‌پردازد.

تجهیزات این اینترنت پرسرعت ماهواره‌ای بدون محدودیت، احتمالاً از صعب‌ترین مسیرها به داخل کشور می‌رسد و مردم حاضرند هزینه‌ای گزاف بابت بهره‌مندی از آن بپردازند تا درگیر زیرساخت‌های فرسوده و تصمیم‌های غلط تصمیم‌سازان نشوند. باتوجه به تصمیم حاکمیت که استفاده، حمل، خریدوفروش، وارد کردن یا در اختیار گذاشتن آن به دیگران را جرم‌انگاری کرده است، می‌توان دریافت همان نگاهی که زمانی به ماهواره وجود داشت و چندین سال است فیلترینگ را دنبال می‌کند، حالا سراغ استارلینک رفته و از همان دریچه قدیمی به این موضوع کاملاًجدید می‌نگرد. اما آیا می‌توان جلوی استفاده مردم از فناوری را گرفت؟ جرم‌انگاری‌های پیشین تا چه میزان موفق بوده و چه دستاوردی داشته است؟ اگر چندی بعد همه افراد بتوانند با نصب یک نرم‌افزار ساده به اینترنت ماهواره‌ای استارلینک یا هر اینترنت نامحدود دیگری متصل شوند، چه واکنشی می‌توان داشت؟ آیا اگر استقبال از این مدل اینترنت به‌گونه‌ای باشد که چند میلیون نفر در کشور در حال استفاده از آن باشند، می‌توان به‌یک‌باره بخش قابل‌توجهی از مردم کشور را مجرم دانست؟ آیا این جرم‌انگاری افسارگسیخته درنهایت باعث بی‌اهمیت و خالی از معنا شدن مفهوم «جرم» نمی‌شود؟ تبعات چنین اتفاقی، چه می‌تواندباشد؟

اینها سوالاتی است که کمتر کسی خود را درگیر پاسخ‌دادن به آنها می‌کند. مسیر ساده‌تر مثل همیشه، پاک کردن صورت‌مسئله است. نکته‌ای که چشم‌های سیاست‌گذاران به روی آن عمداً یا سهواً بسته شده، آن است که تا زمانی که تقاضا وجود دارد، عرضه‌نیز وجود خواهد داشت؛ این قاعده بازار است.

روش دیگر برای آن‌که مردم سراغ استفاده از استارلینک نروند، حذف تقاضاست که از مسیر بهبود زیرساخت‌ها، حذف کامل فیلترینگ و

ایجاد دسترسی آزاد مردم به اینترنت پرسرعت و بدون محدودیت می‌گذرد. اگر این اتفاق رخ دهد -این اتفاق بزرگ و تاج‌تبخش -در قدم اول رونق کسب‌وکارها را شاهد خواهیم بود. نتیجه رونق فضای کسب‌وکار، ماندن نیروی متخصص و - خدا را چه دیدی؟- شاید بازگشت برخی متخصصان به داخل کشور است. در سایه این اتفاق، امنیت سایبری افزایش می‌یابد، از آمار بیکاری کاسته می‌شود، رضایت جمعی و عمومی بیشتر خواهد شد و... این گونه است که می‌توانیم همگام با جهان در مسیر تحولات فناوریانه گام برداریم، از مزایای آن بهره‌مند شویم و به کمک متخصصان از بحران‌ها و آسیب‌هایش دوری گزینیم.

به‌نظر می‌رسد مسئله فیلترینگ تبدیل به بهانه‌ای برای لجبازی‌های سیاسی شده است. از این‌سو، طرفداران اینترنت آزاد کرور کرور داده و تحلیل منطقی آماده می‌کنند و هرازگاهی آن را انتشار می‌دهند تا برای هزارمین بار ثابت کنند راه غلط فیلترینگ به‌آبادی نمی‌رسد. از آن‌سو، عده‌ای بدون آن‌که حتی یک خط دلیل منطقی و روشن ارائه دهند، بر ضرورت فیلترینگ و سیاست‌های ناکارآمد گذشته اصرار می‌ورزند. استارلینک شاید نماد باشد؛ نمادی از اینکه دوره لجبازی‌های سیاسی بی‌پایان گذشته است. نماد آینده‌ای که در آن نمی‌توان جلوی خواست عمومی ایستاد یا آن را نادیده انگشت. یا مسیری برای دستیابی به خواسته‌ها وجود دارد یا آن مسیر ساخته می‌شود.

کاش سیاست‌گذاران پیش از آن‌که پنجره‌های فرصت یکی‌یکی بسته شوند، بار دیگر مسیری را که در آن قدم گذاشته‌اند، از نظر بگذرانند و دستاوردها و آسیب‌های آن را مرور کنند. دنیای آینده چندان منتظر نمی‌ماند و دیر و دور نیست که انگشت حسرت به دندان گزیده شود که چرا فرصت‌ها را از دست دادیم. کم‌الینکه پیش‌تر نیز پنجره‌های بسیاری بسته‌شده و برای همیشه بسته‌مانده‌اند.

فناوری

۱۴

مهسا طاعتی

روزنامه‌نگار

در روز گذشته پنجمین گزارش وضعیت کیفیت اینترنت ایران توسط کمیسیون اینترنت انجمن تجارت الکترونیک منتشر شد. بررسی داده‌های این گزارش نشان می‌دهد که تجربه کاربران ایرانی همچنان با سه گزاره پرتکرار در سال‌های اخیر یعنی «کُند»، «پراختلال» و «محدود» عجین است. به‌همین دلیل و برای دور زدن سیاست اشتباه فیلترینگ هم همچنان استفاده از فیلترشکن‌ها و استارلینک در کشور با استقبال چشمگیر مواجه است؛ تا جایی که معادل ۸۶ درصد از ایرانی‌ها و ۹۳/۸ درصد از جوانان زیر ۳۰ سال فیلترشکن دارند و با وجود جرم‌انگاری اخیر مجلس برای استارلینک، همچنان استفاده از این اینترنت‌ماهواره‌ای در کشور افزایشی است.

در سال‌های اخیر، هربار با انتشار گزارش‌ها و اظهارات متعدد و متنوعی، اشتباه بودن تداوم فیلترینگ بیشتر از قبل آشکار می‌شود، اما تاکنون به‌غیر از رف فیلتر گوگل‌پلی و واتساپ گام مثبتی در جهت رفع یک‌باره و کامل محدودیت‌های اینترنت وشبکه‌های اجتماعی برداشته نشده است. در نتیجه هر چند دیگر از شنیدن گزاره‌ی تکراری «ایران در قعرده‌بندی‌های کیفیت اینترنت است» تعجب نمی‌کنیم، امانمی‌توان ونباید هم به این اینترنت بی کیفیت عادت کرد. این در حالی است که انجمن تجارت الکترونیک این بار هم برای چندمین بار بر رفع کامل محدودیت‌های اینترنت در کشور برای پایان دادن به فیلترینگ به‌عنوان یک زیان جمعی، ملی، امنیتی و اقتصادی تأکید کرده است. طبق اعلام این انجمن، می‌توان با تغییر سیاست داخلی از طریق رفع فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی وسایت‌های کاربردی و مهارتی و بهبود وضعیت شبکه (حذف اختلالات تحمیلی به‌بهانه جلوگیری از عملکرد فیلترشکن‌ها)، تجربه‌ی بهتری را برای کسب‌وکارهای دیجیتال، شهروندان کشور و بازگشت اعتماد عمومی ایجاد کرد. گزارش پنجم کیفیت اینترنت ایران با تکرار گزاره «ایران بدترین وضعیت کیفیت اینترنت در میان ۱۰۰ کشور اول GDP یا همان بزرگ‌ترین کشورها در حوزه اقتصاد را دارد.» شروع می‌شود و براساس آن، وضعیت کیفیت اینترنت کشور تفاوت محسوسی نسبت به گزارش چهارم (جایگاه ۹۵ از ۱۰۰) کشور) نداشته است. به همین دلیل، تجربه کاربران ایرانی اینترنت همچنان با سه گزاره کند (۸۴) از ۱۰۰)، پراختلال (۹۲) از ۱۰۰) و محدود (۹۹) از ۱۰۰) توصیف می‌شود که براساس رده‌بندی میانگین سه شاخص در رتبه ۹۷ از ۱۰۰ کیفیت اینترنت قرار گرفته است.

جولان فیلترشکن‌ها و استارلینک

با وجود اینکه در سال‌های اخیر به‌خصوص از سال ۱۴۰۱ کارشناس‌ها و فعالان حوزه اینترنت بارها نسبت به تهدیدهای امنیتی فعالیت قابل توجه فیلترشکن‌ها در شبکه اینترنت کشور، تحت‌تأثیر اعمال فیلترینگ گسترده

خودزنی با فیلترینگ ایران با بدترین کیفیت اینترنت چهارمین کشور در جهان است

هشدار دادند و گوش شنوایی برای این خطر نبوده، حالا می‌توان نتیجه این انکار یا بی‌توجهی را در گزارش پنجم وضعیت کیفیت اینترنت کشور مشاهده کرد. سقوط آزاد اینترنت کشور در قعر بی کیفیت‌ترین ومحدودترین اینترنت جهان موجب شده است تا تجربه استفاده اینترنت در ایران فقط از کشور‌های کوبا، ترکمنستان، کامرون، آنگولا، سودان، کنگو و اتیوپی وضعیت بهتری داشته باشد. در واقع این گزارش تجربه استفاده اینترنت در ایران مانند کشور‌های در وضعیت جنگ و کشور‌های کمتر توسعه‌یافته‌ی دنیا توصیف کرده است. هر چند تداوم فیلترینگ و محدودیت‌ها، کاربران ایرانی را بیش از پیش با اینترنت بی کیفیت درگیر کرده، اما آن‌ها همچنان با افزایش استفاده از فیلترشکن و استارلینک در مقابل این سیاست اشتباه مقاومت می‌کنند. نیاز ایرانی‌ها به همین دو ابزار، بازار سوءاستفاده یا در مواردی کلاهبرداری از آن‌ها را هم داغ کرده؛ تا جایی که کارشناس‌ها بخشی از علت عدم مقابله یا عزم جدی با مافقای فیلترشکن‌ها را گردش مالی چشمگیر آن می‌دانند. رضا سپهوند، نماینده مجلس در اظهارات سال گذشته خود درباره ضرورت رفع فیلترینگ اعلام کرده بود که عده‌ای از فروش فیلترشکن سوده‌ای کلان در حد ۵۰ همت می‌برند و این هزینه از جیب ملت خارج می‌شود. در بخشی از گزارش پنجم کیفیت اینترنت ایران هم به نتایج همکاری کمیسیون اینترنت انجمن تجارت الکترونیک با مرکز افکار سنجی «ایسپا» درباره آخرین وضعیت استفاده از فیلترشکن اشاره شده است. طبق این داده‌ها که مربوط به خردادماه ۱۴۰۴ است، در حال حاضر ۸۶ درصد کاربران اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌کنند و این در حالی است که بیش از ۶۲ درصد از کاربران تا پیش از سال ۱۴۰۱ و فیلترینگ گسترده پلتفرم‌های خارجی و محدودیت‌های شدید اینترنت از فیلترشکن و پروکسی استفاده نمی‌کردند. بااین حال در حال حاضر ۹۳/۸ درصد از جوانان زیر ۳۰ سال ایرانی از فیلترشکن استفاده می‌کنند. همچنین طبق این گزارش با وجود فیلترینگ، اینستارگام انتخاب اول ۶۳ درصد از کاربران اینترنت در ایران است، حتی با اینکه نمایندگان مجلس در تیرماه امسال طرحی تصویب و براساس آن، استفاده از ابزارهای الکترونیکی ارتباطی اینترنتی بدون مجوز مانند استارلینک را ممنوع کردند. طبق گزارش انجمن، روند استفاده از اینترنت ماهواره‌ای استارلینک، همچنان افزایشی است. پیش از این، انجمن تجارت الکترونیک در گزارش چهارم کیفیت اینترنت، میزان کاربران اینترنت ماهواره‌ای استارلینک را بیش از ۳۰ هزار نفر اعلام کرد، اما به‌گفته نویسندگان گزارش اخیر انجمن، هنوز نتوانسته‌اند آمار جدیدی در این خصوص به‌دست بیاورند. حمیدرضا احمدی، نایب‌رئیس کمیسیون اینترنت انجمن تجارت الکترونیک هم در نشست رونمایی از پنجمین گزارش کیفیت اینترنت در ایران با اشاره به این موضوع مطرح کرد:

فیلترینگ اینترنت ایران با بدترین کیفیت اینترنت چهارمین کشور در جهان است

بحران بیش متولی‌گری در اینترنت ایران

تمرکز مسئولیت مدیریت اینترنت در وزارت ارتباطات ضروری است

محسن محمودی

مترجم و پژوهشگر علوم سیاسی

اینترنت به‌مثابه یکی از زیرساخت‌های حیاتی قرن بیست‌ویکم، نقشی کلیدی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها ایفا می‌کند. بااین حال در ایران، کیفیت اینترنت به‌دلیل چالش‌های متعدد از جمله سیاست‌های محدودکننده و نظارت چندگانه، در وضعیت بحرانی قرار دارد. گزارش پنجم کیفیت اینترنت در ایران، جایگاه کشور را در رتبه‌بندی کلی کیفیت اینترنت، ۹۷ از ۱۰۰ کشور قرار داده است. این رتبه، ایران را در میان ۱۰۰ کشور برتر از نظر تولید ناخالص داخلی، در بدترین وضعیت از نظر کیفیت اینترنت قرار می‌دهد. این جایگاه اسفناک، تفاوت محسوسی با گزارش چهارم - که ایران در رتبه ۹۵ قرار داشت - را نشان نمی‌دهد؛ به این معنا که نه تنها وضعیت بهبود نیافته، بلکه در سرائیشی قرار گرفته است.

براین اساس، تجربه کاربری اینترنت در ایران به‌طور مداوم و آشکارا با سه چالش اساسی روبرو است: کندی، اختلال بالا و محدودیت شدید. در

«این آمارها برای چندمین بار اثبات می‌کند که سیاست فیلترینگ نه تنها مشکلاتی را حل نکرده؛ بلکه مشکلات بیشتری هم ایجاد کرده و علاوه بر استفاده قابل توجه از فیلترشکن، کاربران استارلینک به‌عنوان یک ارفیلترشکن هم در ایران ماهانه در حال افزایش است.» این گزارش همچنین اشاره می‌کند که ایجاد محدودیت‌های گسترده نه تنها تاکنون هیچ سودی برای کشور نداشته است، بلکه باعث ترویج استفاده از فیلترشکن‌های خطرناک شده است. هدایت کاربران به این تصمیم علاوه بر تحمیل هزینه‌های اضافه به سبد خانوار، باعث آلودگی شبکه و از آن مهم‌تر، موضوعات ضدامنیتی شده است.

تحدید اقتصاد دیجیتال

همین نگاه امنیتی و محدودکننده حاکمیت به اینترنت در دوران جنگ ۱۲ روزه هم تشدید شد و قطع کامل و اختلال‌های اینترنت، ضربه‌های جبران‌ناپذیری بر بدنه تحیف اقتصاد دیجیتال وارد کرد. در روزهای ابتدایی جنگ محمد رهبری، مشاور وزیر ارتباطات، از کاهش ۸۰ درصدی درآمد برخی از کسب‌وکارهای اینترنتی خبر داد. انجمن صنفی کسب‌وکارهای اینترنتی نیز ضرر هر یک ساعت قطعی اینترنت را برای کسب‌وکارها، بیش از ۱/۵ میلیون دلار خسارت برآورد کرد. همچنین براساس اظهارات وزیر ارتباطات در صحن علنی مجلس، خسارت هر دو روز جنگ برای اقتصاد دیجیتال معادل یک همت بوده است. البته و باتوجه به اینکه محدودیت‌های جنگی برای اینترنت پس از آتش‌بس ادامه یافت، شاغلان اینترنتی همچنان با ضربه‌های مالی این موضوع دست‌وپنجه نرم می‌کنند و به این دلیل هنوز نتوانسته‌اند به نصف درآمدهای قبل از جنگ برگردند. جدای از قطع یا اختلال اینترنت، فیلترینگ ابزارهای تبلیغاتی شاغل هم به آن‌ها آسیب وارد کرده است. در اواسط تیرماه همین انجمن تجارت الکترونیک به‌وزیر ارتباطات نامه زد و خواستار رفع محدودیت‌های زیرساختی از جمله دامنه گوگل ادر شد. طبق اعلام این انجمن، گوگل ادر شریان اصلی هدایت ترافیک کاربران به‌سمت کسب‌وکارهای دیجیتال است و انسداد آن موجب کاهش محسوس فروش، افت بازدید و دشواری در فرآیندهای جذب مشتری شده است. کسب‌وکارهای مجازی جدای از اعمال محدودیت برای پلتفرم‌ها وسایت‌های بین‌المللی، چندسال است که با ایران اکسز شدن هم درگیر هستند. در دوران جنگ هم با ملی شدن اینترنت از این موضوع آسیب زیادی دیدند؛ زیرا آن‌ها بخش قابل توجهی از کاربران خود را از طریق سرچ در بستر گوگل جذب می‌کنند. انجمن تجارت الکترونیک هم در گزارش اخیر خود به این موضوع اشاره کرده و براساس آن، از دی‌ماه ۱۴۰۳ تاکنون درصد وب‌سایت‌های ایرانی که در وضعیت خوب، متوسط و بد از نظر شاخص RTT هستند، تغییر محسوسی نداشته‌اند. در این مدت، حدود ۲۳ درصد سایت‌های پرکاربرد ایرانی در وضعیت کیفیت بد، ۷۰ درصد در وضعیت متوسط و حدود چهار درصدشان در وضعیت خوب قرار داشتند. این در حالی است که در کشور ترکیه فقط پنج درصد سایت‌های پرکاربرد ترکیه در وضعیت کیفیت بسیار بد قرار دارند. علاوه بر این، انجمن فیلتر کردن سایت‌های داخلی برای کاربران خارج از کشور را عجیب‌تر از فیلتر کردن سایت‌های خارجی دانسته است. بر این اساس، بسیاری از وب‌سایت‌های دولتی و بانک‌های ایرانی برای کاربران بین‌المللی در دسترس نیستند، وب‌سایت‌های مهم کشور از جمله مجلس، وزارتخانه‌ها، سازمان‌های بزرگ کشور و... برای کاربران خارج از ایران در دسترس نیستند. نکته‌ی مهم در این زمینه، این است که از زمان انتشار گزارش چهارم تاکنون، با این‌که تعدادی از دامنه‌ها از محدودیت ایران اکسز خارج شدند اما تعدادی از آن‌ها هم به این محدودیت اضافه شدند. در واقع امروز حدود ۸۰ درصد از سایت‌های دولتی، ایران اکسز هستند.

بیش متولی‌گری در اینترنت ایران

اطلاعات، که مسئول زیرساخت‌های اینترنتی است، تنها یکی از بازیگران این حوزه است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بر محتوای دیجیتال نظارت می‌کند، شورای عالی فضای مجازی سیاست‌های کلان را تعیین می‌کند و طیف متنوعی از نهادهای مختلف، محدودیت‌هایی را به‌بهانه امنیت ملی اعمال می‌کنند. وضعیت وقتی پیچیده‌تر می‌شود که پای فیلترینگ به میان می‌آید: نهادهای دخیل در فیلترینگ ایران گسترده بوده و ساختاری پیچیده دارند، از جمله نهادهای مهم می‌توان به شورای عالی فضای مجازی، کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه و پلیس فتا اشاره کرد. مسدود کردن وب‌سایت‌های اینترنتی با تصمیم کمیته‌ای تحت نظارت شورای عالی انقلاب فرهنگی صورت می‌گیرد و شرکت خدمات ارتباطات داده‌ها، مجری تصمیم‌گیری این کمیته است. بی‌گمان این پراکندگی مسئولیت‌ها باعث شده که سیاست‌گذاری در حوزه اینترنت دچار تناقض و ناکارآمدی شود و تصمیمات اغلب بدون هماهنگی یا شفافیت اجرا شوند.

بیش متولی‌گری به‌طور مستقیم بر کیفیت اینترنت تأثیر می‌گذارد. سیاست‌های فیلترینگ، که اغلب توسط نهادهای غیرفنی اعمال می‌شوند، باعث کندی و اختلال در اینترنت شده‌اند. گزارش پنجم کیفیت اینترنت نشان می‌دهد که تنها چهار درصد از وب‌سایت‌های پربازدید ایران در وضعیت «خوب» از نظر شاخص زمان رفت‌وبرگشت (RTT) قرار دارند، در حالی که این رقم در ترکیه ۲۲ درصد است. این کندی به‌دلیل پردازش‌های اضافی ناشی از فیلترینگ و تلاش برای جلوگیری از عملکرد فیلترشکن‌هاست. بهزاد اکبری، معاون شرکت ارتباطات زیرساخت، اظهار کرده که رفع فیلترینگ از نظر فنی مشکلی ایجاد نمی‌کند، اما این تصمیم توسط مراجع دیگری با دلایل غیرفنی گرفته‌می‌شود.